

Bài 23

NHỮNG CUỘC KHỞI NGHĨA LỚN TRONG CÁC THẾ KỈ VII – IX

(1 tiết)

I – Mục tiêu bài học

1. Về kiến thức

– Từ thế kỉ VII, nước ta bị thế lực phong kiến nhà Đường thống trị. Nhà Đường chia lại các khu vực hành chính, sắp đặt bộ máy cai trị để siết chặt hơn chính sách đô hộ và đồng hoá, tăng cường bóc lột và dễ dàng đàn áp các cuộc nổi dậy.

– Trong suốt ba thế kỉ nhà Đường thống trị, nhân dân ta đã nhiều lần nổi dậy, tiêu biểu nhất là các cuộc khởi nghĩa của Mai Thúc Loan và Phùng Hưng.

2. Về tư tưởng, tình cảm

– Bồi dưỡng tinh thần chiến đấu vì nền độc lập của Tổ quốc.

– Biết ơn tổ tiên đã chiến đấu quên mình vì dân tộc, vì đất nước.

3. Về kĩ năng

– Biết phân tích và đánh giá công lao của nhân vật lịch sử cụ thể.

– Tiếp tục rèn luyện kĩ năng đọc và vẽ bản đồ lịch sử.

II – Những điều cần lưu ý

1. Năm 618, Lý Uyên được sự ủng hộ của địa chủ ở Hoa Bắc đã lật đổ nhà Tùy, kết thúc cục diện cát cứ, lập ra nhà Đường, đóng đô ở Trường An. Từ đó, nước ta bị nhà Đường thống trị. Nhà Đường đổi Giao Châu thành "Giao Châu đô hộ phủ" ; đến năm 679, đổi thành "An Nam đô hộ phủ" và chia thành 12 châu như :

– Phong Châu : vùng trung du Bắc Bộ ngày nay.

– Giao Châu : vùng đồng bằng Bắc Bộ ngày nay.

– Trường Châu : vùng nam đồng bằng Bắc Bộ ngày nay.

- Ái Châu : vùng Thanh Hoá ngày nay.
- Diễn Châu : vùng bắc Nghệ An ngày nay.
- Hoan Châu : vùng nam Nghệ An và bắc Hà Tĩnh ngày nay.
- Phúc Lộc Châu : vùng nam Hà Tĩnh ngày nay.
- Lục Châu : vùng Quảng Ninh và một phần vùng tỉnh Quảng Đông – Trung Quốc hiện nay.

Đứng đầu An Nam đô hộ phủ là một viên Đô hộ người Hán.

Đứng đầu châu là một viên Thứ sử người Hán.

Dưới châu là huyện, dưới huyện là hương và xã. Đứng đầu huyện là Huyện lệnh, phần lớn là người Hán. Thực tế nhà Đường cũng chỉ với tay được tới huyện, còn hương và xã do người Việt tự cai quản.

Ngoài 12 châu còn có các châu ki mi ở miền núi Bắc Bộ và Trung Bộ.

2. Các vua Đường chủ trương bóc lột nhân dân ta bằng hình thức tô thuế và cống nạp rất nặng nề.

- *Chế độ tô thuế* : Thuế chính là đánh vào đầu người gồm có *tô* (nộp bằng lúa), *dung* (số ngày phải lao dịch bắt buộc), *điều* (bằng sản phẩm thủ công nghiệp, thường là vải lụa). Ngoài ra, còn có nhiều thuế khác như thuế muối, thuế sắt... Thuế đã nặng, bọn cai trị còn tự ý thu thêm làm của riêng. Đời sống nhân dân rất khổ cực.

- *Chế độ cống nạp* : Nhà Đường tăng cường bóc lột nhân dân ta bằng cách bắt cống nạp những của quý hiếm như vàng bạc, ngà voi, sừng tê... Đặc biệt, vải quả là thứ ngon nổi tiếng, được các vua Đường rất ưa chuộng. Hằng năm, cứ đến mùa vải, nhân dân ta lại phải đi phu, thay nhau gánh vải (quả) sang Trung Quốc nộp cống.

Chính sách bóc lột tàn bạo của nhà Đường chính là nguyên nhân dẫn tới cuộc khởi nghĩa của Mai Thúc Loan và Phùng Hưng.

III – Gợi ý về tiến trình thực hiện bài học

1. Giới thiệu bài mới

GV giới thiệu tình hình nước ta từ năm 618 :

– Triều đại nhà Đường đã siết chặt hơn nữa chế độ cai trị tàn bạo, thẳng tay bóc lột và đàn áp nhân dân ta.

– Dưới ách thống trị của nhà Đường trong suốt ba thế kỉ, nhân dân ta đã không ngừng nổi dậy đấu tranh chống bọn đô hộ. Đáng chú ý nhất là hai cuộc khởi nghĩa của Mai Thúc Loan và Phùng Hưng. Đây là những cuộc nổi dậy lớn, tiếp tục khẳng định ý chí độc lập và chủ quyền đất nước của nhân dân ta.

2. Thiết bị và tài liệu cần cho bài học

GV nên phóng to lược đồ : "Nước ta thời thuộc Đường thế kỉ VII – IX" trong SGK để minh hoạ chính sách cai trị nước ta thời nhà Đường.

Dùng bản đồ : "Khởi nghĩa Mai Thúc Loan và khởi nghĩa Phùng Hưng" (loại treo tường).

3. Các bước thực hiện bài mới

a) Dạy và học bài mới

Mục 1 – Dưới ách đô hộ của nhà Đường, nước ta có gì thay đổi ?

GV dựa vào phần "Những điều cần lưu ý" và dùng lược đồ : "Nước ta thời thuộc Đường thế kỉ VII – IX" để giải thích cho HS hiểu chính sách cai trị nước ta của nhà Đường (dựa vào phần nói về tổ chức bộ máy cai trị trong SGK). GV cần nhấn mạnh : nhà Đường chia lại các khu vực hành chính và đặt tên mới ; nắm quyền cai trị trực tiếp tới huyện.

GV nêu câu hỏi để HS thảo luận : "Vì sao nhà Đường chú ý sửa sang các con đường từ Trung Quốc sang Tống Bình và từ Tống Bình đến các quận, huyện ?" (Nhà Đường coi "An Nam đô hộ phủ" là một trọng trấn. Để có thể đàn áp nhanh các cuộc nổi dậy của nhân dân, bảo vệ chính quyền đô hộ, nhà Đường đã cho xây dựng, đắp luỹ và tăng cường quân chiếm đóng, sửa các con đường từ Trung Quốc sang Tống Bình và từ Tống Bình đến các quận, huyện).

GV hướng dẫn HS trả lời câu hỏi : "Em có nhận xét gì về tình hình nước ta dưới ách thống trị của nhà Đường ?" (Nhà Đường siết chặt ách đô hộ rất tàn bạo : cai trị trực tiếp đến cấp huyện, đồng thời củng cố thành, làm đường giao thông... để có thể nhanh chóng đàn áp những cuộc nổi dậy của nhân dân ta).

GV cho HS đọc SGK, phần mô tả chính sách bóc lột của nhà Đường (và có thể đặt câu hỏi cho HS thảo luận : "Nhà Đường tiến hành bóc lột nhân dân ta như thế nào ?").

Trong quá trình HS trả lời, GV cần làm rõ ý :

– Nhân dân ta phải cống nạp các thứ quý hiếm như vàng bạc, ngọc trai..., đổi mặt với biết bao hiểm nguy tính mạng.

– Bọn thống trị vơ vét đến cùng kiệt tài nguyên của nước ta. Việc phải đi phu để gánh vãi quả trên con đường vạn dặm từ nước ta đến Trường An là công việc đầy gian khổ...

Cuối cùng, GV hướng dẫn HS trả lời câu hỏi : "Theo em, chính sách bóc lột của nhà Đường có gì khác với các thời trước ?" (chia lại khu vực hành chính, đặt tên mới, nắm quyền cai trị trực tiếp đến cấp huyện, tiến hành bóc lột nhân dân ta bằng các hình thức tô thuế và cống nạp rất nặng nề. Chính sự tàn bạo của chính quyền đô hộ đã dẫn tới những cuộc nổi dậy của nhân dân...).

Mục 2 – Khởi nghĩa Mai Thúc Loan (đầu thế kỉ VIII)

Căn cứ vào SGK, GV giới thiệu sơ lược về Mai Thúc Loan.

GV trình bày : Bấy giờ đang là mùa vãi (quả), bọn thống trị bắt nhân dân cống nạp và đi phu để gánh vãi sang triều cống cho nhà Đường. Một ngày đầu hè oi ả, Mai Thúc Loan cùng đoàn phu gánh vãi đi nộp cống. Đường xa nắng gắt, càng mệt mỏi, lòng người oán giận quân đô hộ. Mai Thúc Loan hô hào mọi người không đi nữa mà trở về chuẩn bị nổi dậy chống bọn đô hộ. Mọi người đồng lòng nghe theo...

GV hướng dẫn HS trả lời câu hỏi : "Vì sao Mai Thúc Loan kêu gọi mọi người khởi nghĩa ?" (do chính sách thống trị tàn bạo của nhà Đường đối với nhân dân ta, đẩy họ đến chỗ sẵn sàng nổi dậy khi có thời cơ).

Cuối cùng, GV dùng lược đồ : "Khởi nghĩa Mai Thúc Loan" để tường thuật những nét chính về diễn biến cuộc khởi nghĩa.

Mục 3 – Khởi nghĩa Phùng Hưng (trong khoảng 776 – 791)

GV giới thiệu sơ qua về Phùng Hưng (theo SGK).

GV trình bày : Năm 776, vua Đường cử Cao Chính Bình sang làm Đô hộ An Nam. Đây là viên quan khét tiếng bạo ngược tham tàn, đánh thuế rất nặng để vơ vét tiền bạc của nhân dân ta. Bọn cướp biển Chà Và (In-đô-nê-xi-a) lại thường cướp phá miền duyên hải Giao Châu, uy hiếp thành Tống Bình. Trước đó, Kinh lược sứ Trương Bá Nghi đã huy động sức lực của dân xây thành

Đại La để đề phòng bọn cướp biến quấy phá. Việc đắp thành làm đời sống nhân dân vốn đã cơ cực lại càng cơ cực. Họ uất ức chỉ chờ cơ hội là vùng lên.

GV đặt câu hỏi và yêu cầu HS trả lời :

"Theo em, vì sao cuộc khởi nghĩa Phùng Hưng bùng nổ và được mọi người hưởng ứng ?" (vì chính sách áp bức bóc lột nặng nề của nhà Đường ; vì nhân dân oán hận bọn đô hộ...).

"Cuộc khởi nghĩa Phùng Hưng đã đem lại kết quả như thế nào ?" (giành được quyền làm chủ đất nước mình...).

GV hướng dẫn HS xem ảnh "Đình thờ Phùng Hưng ở Đường Lâm" (và nhấn mạnh : đây là biểu hiện lòng biết ơn của nhân dân ta đối với Phùng Hưng, người có công lãnh đạo nhân dân khởi nghĩa giành lại quyền làm chủ...).

b) Sơ kết bài học và chuẩn bị cho bài tiếp theo

GV có thể nêu câu hỏi, yêu cầu HS trả lời :

- Chính sách cai trị của nhà Đường tàn bạo như thế nào ?

- Vì sao nhân dân ta biết ơn Mai Thúc Loan và Phùng Hưng ?

Yêu cầu HS vẽ lược đồ : Giao Châu và Cham-pa giữa thế kỉ VI – X theo SGK vào vở ghi.

c) Gợi ý về câu hỏi kiểm tra

- Chính sách đô hộ của nhà Đường có gì khác trước ?

- Diễn biến và ý nghĩa của các cuộc khởi nghĩa Mai Thúc Loan, Phùng Hưng.

IV – Tài liệu tham khảo

Từ nửa đầu thế kỉ VII, dưới sự cai trị hà khắc và tham lam của An Nam đô hộ Lưu Diên Hựu, nhân dân nhiều nơi đã nổi dậy khởi nghĩa, điển hình là cuộc khởi nghĩa của Lý Tự Tiên và Đinh Kiến năm 687. Đầu thế kỉ VIII, bọn quan lại đô hộ của nhà Đường ra sức hoành hành, cướp ruộng đất, hạch sách nhân dân, đặt ách lao dịch nặng nề, cống nạp phiền nhiễu. Nhân dân hằng năm còn phải vận chuyển nhiều thức ngon vật lạ, nhất là nhân, vải tươi nộp cho nhà Đường. Nhân dân ta rất căm phẫn, đó là lí do dẫn đến cuộc khởi

nghĩa Mai Thúc Loan. Mai Thúc Loan người Thiên Lộc (Hà Tĩnh), sau theo mẹ đến trú ngụ ở huyện Nam Đàn (Nghệ An), làm nghề đốn củi kiếm sống, rồi ở đợ cho nhà giàu. Ông là một thanh niên có sức khoẻ, nhanh nhẹn, da đen nên sau này nhân dân thường gọi là Mai Hắc Đế.

Năm 722, Mai Thúc Loan hiệu triệu dân phu nổi dậy khởi nghĩa. Cuộc khởi nghĩa được nhân dân hưởng ứng nhiệt liệt. Nhiều nghĩa sĩ, nhân tài khắp vùng Thanh, Nghệ, Tĩnh kéo về tụ nghĩa dưới cờ của Mai Thúc Loan. Nhiều quân lính thuộc các quốc gia Cham-pa, Chân Lạp, Kim Lân cùng 32 châu quanh vùng đã liên kết với nghĩa quân. Mai Thúc Loan tự xưng là Hoàng đế, xây thành trên núi và lấy vùng Sa Nam hiểm yếu làm căn cứ chống giặc.

Nhà Đường được tin đã cử Dương Tư Húc cùng An Nam đô hộ là Quang Sở Khách đem 10 vạn quân sang đàn áp. Nghĩa quân sau nhiều trận chiến đấu đã thất bại, tan rã, chạy vào rừng, Mai Thúc Loan chết ở đó.

(Theo : Trương Hữu Quýnh (Chủ biên) – Phan Đại Doãn – Nguyễn Cảnh Minh
Đại cương Lịch sử Việt Nam, Sđd, tr 94.)